

sai valódi rokonszenvnek tartották, pedig ez csupán a zseninek szóló feltétlen hódolat volt” — olvashatjuk a szűkszavú tájékoztatást, de a továbbiakban semmiféle utalást nem találunk erre vonatkozólag. Fel-tűnő, hogy a túlérett kor levegőjében, ahol oly nagy divatja volt a budoárérmeknek és szerelmi vallomásoknak, egy alig harminc-éves fiatalember — akinek pedig igen jó összeköttetései és társadalmi „nexusai” voltak — érintetlen maradhatott a kor és az emberi élet nagy vonzásától!?

A leveleknek egy másik típusa, tetemes hányada az utazás varázsos hangulatát, valóságos útirajzot és a világ legkülönbözőbb tájainak egzotikus couleur locale-ját tárja elénk: „Mily elragadóak az esték — írja egy helyütt — a pusztáinkra emlékeztető delta síri zenéjével, (...) mögöttem meg a líbiai sivatag veres fénytől behintett halmai.”

Bácskáról is megemlékezik s utazásai során két alkalommal Szabadkát is érinti: „Azt hiszem, hogy Szabadka körül, midőn ismét az édes Alföld határára érek, újjá fogok születni.” A honvágy és az otthon üzenete a legszebb, legbizarrabb tájakról is hazaszóltja.

Leveleiben a szerénység, a mondanivaló iránti alázat és a disztinktív hang az értékmérők. Sohasem a maga személyét, de az eszmét és az eszmékért vállalt emberi küzdelem állítja elénk példának.

A szép kivitelezésű könyvet Koczsa Sándor utószava, gondos jegyzetapparátus és a válogatott fényképek egész sora gazdagítja. A teljes munka így méltóképpen járult hozzá Justh Zsigmond írói örökségének s egyben a magyar irodalom ritka gyöngyszemének a megőrzéséhez és utóéletének avatott ápolásához.

UTASI MÁRIA

JÓZSEF ATTILA FÉL ÉVTIZEDE

SZABOLCSI MIKLÓS: *Erik a fény*.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

Halász Gábor, a két világháború közötti korszak kiváló eszszéirója és kritikusa, a „portré” és a „tabló” némiképp egymást kizáró két módszerben látta azokat a pólusokat, amelyek mintegy megszabják az irodalomtörténetírás feladatait. A „portré” az alkotó személyiségről rajzol árnyat és pontos képet, a „tabló” a korszak vagy az irányzat általánosabb összefüggésrendszerét tárja fel. A személyiség előtérbe állítása, pályájának és munkásságának elemzése, illetve a korszak képének és törvényszerűségeinek ábrázolása minden irodalomtörténetírónak, a jelen marxista tudósának is olyan feladata, amely eleve választásra vagy egyeztetésre késztet, aszerint, hogy valaki az irodalom nagy egyéniségeit vagy jelentősebb folyamatait akarja-e inkább megragadni és be-

mutatni. „Portré” vagy „tabló”: gyakran kell közöttük a kutatónak választania, s válassza bármelyiket, a kép, amelyet létrehozott, részben egyoldalú marad.

Szabolcsi Miklós, József Attila monográfusa, aki 1963-ban *Fiatalkorok indulója* című munkájában nagy költőnk pályakezdését, s most *Erik a fény* című művében 1923 és 1927 közötti tevékenységét dolgozta fel, ugyancsak szembetalálkozott az irodalom-történetíró módszertani dilemmájával. Eletrajzi monográfiát írt, ezért eleve a „portré” módszert kellett választania; az alkotó egyéniség fejlődésének hátterét is fel akarta deríteni, ezért valósággal „tabló” is kellett festenie. Arra vállalkozott tehát, hogy egyesítse a két megközelítést, a két kutatási és fel-

dolgozási módszer előnyeit. A rendkívül részletes (a nyolcszáz lapos monográfiából kibontakozó) ábrázolás természetesen József Attila alakját emeli ki, mögötte mégis ott van a korszak képe, a maga politikai, művelődési, különösen irodalmi életével s irányzataival. Ahogy a reneszánsz festők a portré háttérébe — a „vedutára” — odafestették a tájat: az erdőt, mezőt, várost, köznapi életet, úgy dolgozott Szabolcsi is. A költő monográfusaként a korszak élettörténetét is sikerült felvázolnia.

Az 1923—1927-es évek a tájékozódás évei voltak. József Attila már korábban megmutatta „oroszlánkörmeit”, de még nem érte el a későbbi költői kiteljesedést. Esmékkel és irodalmi irányzatokkal ismerkedett, átengedte idegrendszerét az évtized nagy szellemi áramlatait, legalább azokat, amelyek baloldali, demokratikus és humanista forrásokból eredtek, szellemi kalandokba merült: kereste önmagát. Ekkor ismerete meg Makón, Szegeden és Budapesten a magyar életet, Bécsben és Párizsban az európai törekvéseket. Sorra találkozott a polgári radikalizmus, az októberizmus, a szociáldemokrácia, az anarchizmus, a forradalmi szocializmus képviselőivel és eszméivel.

A fejlődés ábrázolása szembekötő erénye a monográfiának. Nemcsak a világnézeti, hanem az irodalmi fejlődés folyamatának pontos és árnyalt rajza is. Szabolcsi Miklós rendkívül gazdagon dokumentálva és szellemesen elemezve mutatja be azt az utat, amelyet József Attila költészete e négy év leforgása alatt a „nyugatos” hagyományoktól a francia szürrealizmus hatásáig bejárt, miközben sorra megismerte a ma-

gyar avantgarde, a német expresszionizmus, a születő proletárköltészet és a hazai újnépesség irányzatait és birtokába vette ezek vívmányait. Korszerű költészet jött létre e hatások befogadása és alkotó asszimilációja nyomán. A négyevees időszak termésének nevezetes verseit: a *Megfáradt ember*, a *Tiszta szívvel*, az *Ülni, állni, ölni, halni*, a *Hangya* és a *Szocialisták* című költeményeket elemző biztonsággal mutatják be Szabolcsi Miklós magyarázatai.

Mindez a „portré” mint irodalomtörténeti műfaj és módszer követelményeinek tesz eleget. Az arckép mögé rajzolódik fel „tablószerűen” a kor szellemi, irodalmi életének, mozgalmainak és irányzatainak története. Szabolcsi Miklós néhány vonással vázolja fel a fiatal költő mestereinek: Kassák Lajosnak, Balázs Bélának, Ignotusnak, valamint pályatársainak: Szabó Lőrincnek, Erdélyi Józsefnek és barátainak: Fenyő Lászlónak, Németh Andornak arcképét, közöttük olyan, ma már jórészt ismeretlen akkori fiatal költőket, írástudókat is, mint Pintér Ferenc vagy Erg Ágoston, akik nagy hatással voltak az ifjú József Attila fejlődésére. Képet ad a kor baloldali irodalmi folyóiratairól: a Magyar Írásról, a Kékmadárról és a Láthatárról, valamint irodalmi mozgalmairól. Hiteles módon világítja meg az évtized bécsi vagy párizsi szellemi életét, azokat az osztrák és francia irodalmi vagy tudományos irányzatokat, amelyekkel a tájékozódó és érdeklődő fiatal költő ismeretségbe került. A kép így lesz teljesebb: az alkotó személyiség körül kirajzolódik a korszak, a „portré” mögött a „tabló”: a húszas évek közepének izgalmas politikai és irodalmi élete.

POMOGÁTS BÉLA

SÜTŐ ANDRÁS SZAVAI

SÜTŐ ANDRÁS: *Engedjétek hozzám jönni a szavakat.*
Kriterion, Bukarest, 1977.

Az erdélyi írók a késő humanista művelődés nagyjaitól napjainkig a hűség és a szolgálat ígét fogalmazták.

Szenczi Molnár Albert csodálatos szoltárfordításai először szólaltatják meg magyarul a mezővárosi paraszt-polgár gondját és örömét. Kö-